

Toerekening naar redelijkheid en de rol van voorzienbaarheid van schade

Diederik van der Kooij

27 November 2025

HOUTHOFF

Relativiteit, causaliteit en toerekening van schade (2019)

- Verhouding relativiteit-toerekening
- Bestrijding deelregels van Brunner
- Nadere regels om te bepalen welke schade niet toerekenbaar is, bij contractuele en niet contractuele aansprakelijkheid
- Wanneer is de schadevergoedingsremedie niet aan de geschonden norm verbonden
- Causaliteit van aspecten van onrechtmatige daad
- Verplaatste schade

Twee soorten voorzienbaarheid (waarschijnlijkheid) van schade

- Ex ante / in abstracto: is voorzienbaar (waarschijnlijk) dat deze gedraging voor een **bepaalde groep personen**, op een **bepaalde wijze** tot **bepaalde typen** schade leidt?
  - Is een gedraging onrechtmatig? (Kelderluik-criterium) en
  - Wat is de strekking van de geschonden norm?
- Ex post / in concreto: was voorzienbaar (waarschijnlijk) dat de **schade zoals ingetreden** zou ontstaan op het moment dat de handeling werd verricht?
  - 6:98 BW-toerekening van de schade (relevante factor)

Twée problemen in verband met de voorzienbaarheid (waarschijnlijkheid) van schade zoals geleden

- Normatief: wat maakt het uit of de schade zoals geleden voorzienbaar (waarschijnlijk) was?
  - Als de schade is geleden door een persoon, en op een wijze en van de soort waartegen de norm beoogt te beschermen, moet daar dan niet sowieso aansprakelijkheid voor bestaan?
  - Als de schade door een niet beschermd persoon is geleden, of op een wijze of soort waartegen de norm geen bescherming beoogt te bieden, dan sowieso geen aansprakelijkheid
  - Zijn er nog gevallen andere gevallen?
- Beschrijvingsprobleem: de beschrijving van de schade zoals geleden heeft beslissende invloed op de voorzienbaarheid (waarschijnlijkheid) daarvan
  - Men kan de beschrijving zodanig generaliseren, dat de schade zoals geleden voorzienbaar is
  - Men kan de beschrijving zodanig concretiseren, dat de schade zoals geleden onvoorzienbaar is

Voorbeeld

- Een vrachtwagen staat 's nachts met gedoofde lichten geparkeerd langs een weg
- Een personenauto met daarin een man en een vrouw botst tegen de vrachtauto en vliegt in brand
- Een voorbijganger redt de man en vrouw en door hen uit de auto te halen
- De voorbijganger gaat vervolgens terug naar zijn eigen auto, om een mat te halen om onder het hoofd van de vrouw te leggen
- Het pistool dat op de mat ligt geeft hij even aan de man
- De man schiet hem in het been omdat hij in schok was door de aanrijding

- Is de schade zoals geleden door de voorbijganger voorzienbaar?

Voorbeeld

- Een vrachtwagen staat 's nachts met gedoofde lichten geparkeerd langs een weg
- Een personenauto met daarin een man en een vrouw botst tegen de vrachtauto en vliegt in brand
- Een voorbijganger redt de man en vrouw en door hen uit de auto te halen en raakt daarbij zelf gewond
- Is de schade zoals geleden door de voorbijganger voorzienbaar?

Frieslandhal (HR 25 april 2008, NJ 2008/262) (1)

- Hof:

"Het hof oordeelt dat voorzienbaar was dat bij het niet deugdelijk blussen van een brandje in de buurt van bebouwing, de belendende gebouwen een kans lopen brand te vatten en daarbij schade op te lopen. Nu in de directe nabijheid van het FEC een brandje was gesticht, was het overslaan van die brand naar het FEC voorzienbaar, evenals brandschade aan alles wat zich daarin bevond. Dat de zonen niet wisten dat in het FEC mede een café was gevestigd, is dat kader niet van belang. De schade aan de inventaris van het café van Boekema, acht het hof, met de rechtbank, voorzienbaar en aan de ouders toe te rekenen.

Het hof acht tevens voorzienbaar dat ten gevolge van een dergelijke brand de getroffen ondernemer enige tijd geen of minder omzetschade lijdt."

Frieslandhal (2)

- Hof:

"Het hof acht evenwel niet tevens voorzienbaar de schade die voortvloeit uit het feit dat tussen de ondernemer en zijn verhuurder een huurgeschil als gevolg van de brand is gerezen, ten gevolge waarvan de huurverhouding — en in het verlengde daarvan — het bedrijf niet wordt voortgezet."

Geen toerekening van de schade "die het gevolg is van het feit dat Boekema niet langer tegen zeer gunstige voorwaarden een klaarblijkelijk uiterst lucratief cafébedrijf op identieke wijze kon blijven uitbaten. Naar 's hofs oordeel is slechts de inkomensschade vergoedbaar tot het moment dat het café weer haar deuren had kunnen openen en de omzet op een vergelijkbaar niveau zou kunnen hebben als voor de brand, als er geen problemen met het FEC waren ontstaan. Het hof stelt deze periode vast op ruim een jaar."

Frieslandhal (3)

- Hoge Raad:

“Deze gedachtegang geeft blijk van een onjuiste rechtsopvatting. In cassatie kan ervan worden uitgegaan dat als gevolg van de brand het door Boekema gehuurde is tenietgegaan, waardoor op grond van het destijds geldende [art. 7A:1589 BW](#), de huurovereenkomst van rechtswege is geëindigd. Dit rechtsgevolg en de daaruit voortvloeiende inkomensschade dienen als gevolg van de brand aan de ouders te worden toegerekend. Bij dit uitgangspunt kan het enkele feit dat Boekema en FEC, naar het hof heeft aangenomen als gevolg van een tussen hen gerezen geschil, geen nieuwe huurovereenkomst hebben gesloten en Boekema daardoor zijn bedrijf niet heeft kunnen voortzetten, niet afdoen aan de omvang van de door de brand gevestigde verplichting van de ouders tot schadevergoeding. Zoals het hof terecht heeft onderkend, staat de inkomensschade die Boekema heeft geleden en lijdt als gevolg van het niet sluiten van een nieuwe huurovereenkomst, in condicio sine qua non-verband tot de brand. Voorts is die inkomensschade, anders dan het hof heeft aangenomen, naar zijn aard in het algemeen gesproken het alleszins voorzienbare gevolg van een brand als de onderhavige. De omstandigheid dat (de omvang van) die inkomensschade mede wordt bepaald doordat Boekema niet langer in staat is tegen zeer gunstige voorwaarden een uiterst lucratief cafébedrijf te exploiteren, maakt dat niet anders.”

AGO/NCB (HR 13 november 1987, NJ 1988/210)

- Hoge Raad:

“Tegen deze achtergrond kan niet anders worden geconcludeerd dan dat, uitgaande van de door het hof veronderstelde onrechtmatige daad of wanprestatie van NCB als gebeurtenis waarop de aansprakelijkheid berust, het geheel buiten de lijn van de normale verwachtingen lag dat AGO, eenmaal van de door haar beweerde verzwijging op de hoogte gekomen, niettemin in k.g. tot een bedrag als voormeld bij wijze van credietverlening zou worden veroordeeld op grond van overwegingen als het hof in zijn r.o. 13 kort heeft aangeduid en hierboven nader zijn weergegeven. Deze overwegingen betreffen immers enerzijds verwijten aan AGO betreffende haar talmen bij de afwikkeling van het schadegeval, waarbij de Pres. mede rekening heeft gehouden met haar beroep op art. 251, en anderzijds een beoordeling van de vraag of AGO in het k.g. voldoende had gesteld om het slagen van dat beroep in de bodemprocedure voor de Pres. aannemelijk te maken.”

Alphen aan den Rijn (HR 20 september 2019, *NJ* 2020/233) (1)

- Nationale Politie:

"zij kon hooguit weten dat [de schutter] kortdurend was opgenomen omdat hij suïcidaal was en zij dus niet kon voorzien dat [de schutter] gevaarlijk zou kunnen zijn voor anderen en al helemaal niet dat hij in staat zou zijn tot hetgeen hij op 9 april 2011 heeft aangericht;"

Alphen aan den Rijn (2)

- Hof:

*"PHM wist niet alleen dat [de schutter] in bewaring was gesteld vanwege suïcidale gedachten, maar ook dat hij in 2003 op enigerlei wijze betrokken is geweest bij het schieten op anderen met een luchtbuiks (...). Daarnaast was (...) algemeen bekend, ook in 2008, dat bij suïcide met vuurwapens ook andere slachtoffers kunnen vallen dan degene die zich suïcideert en dat zich in het buitenland een aantal keren de situatie had voorgedaan van suïcide met voorafgaande homicide met behulp van (legale) vuurwapens (bijvoorbeeld de Colombine-schietpartij in 1999, maar ook in buurlanden in Europa, zoals de schietpartij op het Gutenberg-Gymnasium in Duitsland in 2002, de schietpartij op een school in Schotland in 1996, en één in Antwerpen in 2006). In dit licht kan niet worden gezegd dat voor PHM ten tijde van de verlening van het verlof onvoorzienbaar was dat [de schutter] (een) **vuurwapen(s) tegen anderen zou gaan gebruiken**. Integendeel, dat was toen in zekere zin wel te voorzien."*

Alphen aan den Rijn (3)

- Hoge Raad:

"de door Politieregio HM geschonden norm (...) strekt (...) ertoe schade door onverantwoord vuurwapenbezit te voorkomen, in beginsel ongeacht de wijze waarop deze in het concrete geval ontstaat. Dat betreft dus ook schade als gevolg van een schietincident als het onderhavige. De aard van de geschonden norm rechtvaardigt derhalve een ruime toerekening van schade.

*Politieregio HM had in dit geval, naar de vaststelling van het hof, moeten onderkennen dat de schutter in 2003 betrokken is geweest bij het schieten met een luchtbuiks op anderen en dat hij in 2006 vanwege suïcidegevaar in bewaring is gesteld op grond van de Wet Bopz. In het oordeel van het hof ligt besloten dat Politieregio HM rekening had te houden met de mogelijkheid dat de schutter leed aan een psychische stoornis. Politieregio HM had daarmee ook moeten onderkennen, naar het oordeel van het hof (rov. 9.6), dat bij de schutter mogelijk **risico bestond van vuurwapengebruik tegen anderen**. Dat betrof mede het **risico van vuurwapengebruik gericht tegen meerdere personen**."*

Literatuur – Bloembergen (1965, nr. 111)

*"hoe moeten wij ten aanzien van oorzaak en gevolg generaliseren? Merkwaardigerwijze is deze vraag in de, toch omvangrijke, literatuur en rechtspraak over de adequatieleer enigszins verwaarloosd. Toch is het duidelijk, dat er een generalisatie toegepast moet worden en wel op tweeërlei wijze: aan de kant van de oorzaak gaat men niet uit van het volkomen individueel bepaalde geval; de kern van de waarschijnlijkheidsberekening wordt juist daardoor gevormd, dat men het concrete geval, dat men wil onderzoeken, vergelijkt met soortgelijke gevallen en dan bepaalt of het intreden van een zeker gevolg bij een geval van die soort waarschijnlijk was. Maar aan de kant van de gevolgen generaliseert men ook: **men vraagt niet – en men kan ook niet vragen – of het gevolg, dat is ingetreden in zijn concrete bepaaldheid naar tijd, plaats, ontstaanswijze en begeleidende omstandigheden waarschijnlijk was**, want dat is het nooit, ook niet als men met een zeer geringe waarschijnlijkheidsgraad genoeg zou nemen. **Men vraagt of gevolgen van de soort, waartoe het ingetreden gevolg behoort, waarschijnlijk waren en of een ontstaanswijze van die soort waarschijnlijk was. Hoe ver moet men met de generalisering gaan?** (...) men kan bijvoorbeeld bij een bepaalde verkeersfout enerzijds voldoende achten dat er waarschijnlijk schade, van welke soort dan ook, zal ontstaan en anderzijds eisen, dat het waarschijnlijk was, dat er winstderving doordat een voordelige transactie niet worden gesloten, kosten van beenmassage, ideële schade door hoofdpijn enz., enz. zou ontstaan. **De grens zal hier 'ergens' tussen de twee uitersten in liggen. Maar waar?** Voor de praktische uitkomsten is het van veel belang dit te weten"*

Literatuur – buitenland

- Fleming: *"subtle manipulation in justifying decisions and giving them the deceptive appearance of inevitability"*. (J.G. Fleming, *The Law of Torts*, 1977, p. 200)
- Hart & Honoré: *"to avoid fallacies, the (...) question to ask is not 'Was this harm foreseeable?' but 'Under what specific description which fits this harm has experience taught us to anticipate harm?'"* (H.L.A Hart & T. Honoré, *Causation in the Law*, 1985, p. 257, 258)
- Moore: *"foreseeability is literally an empty concept, one that thus masks a variety of intuitions under the always available labels 'foreseeable' and 'unforeseeable'"* (M.S. Moore, *Causation and responsibility*, 2010, p. 110 en M.S. Moore, *Placing Blame*, 1996, p. 363 e.v.)
- Lange & Schiemann: *"Kernfrage der Adäquanztheorie (...) nach welchen Maßstäben man die Generalisierung durchzuführen hat, die das Wahrscheinlichkeitsurteil tragen soll."* (H. Lange & G. Schiemann, *Schadensersatz*, 2003, p. 84 e.v.)

Hoe verder?

- Stel bij de toerekening *niet* de vraag of de schade zoals geleden voorzienbaar was
  - Onduidelijk waarom onvoorzienbaarheid of onvoorzienbare elementen relevant zijn
  - Verhullend argumenteren: door een beschrijving te kiezen wordt op de gewenste uitkomst voorgesorteerd zonder dat werkelijke argumenten aan de orde komen
- Bepaal in plaats daarvan de strekking van de geschonden norm, en in het bijzonder welke personen, tegen welke schade en welke wijzen van ontstaan de norm wil beschermen
  - Past de schade zoals geleden daarbij?
    - Zo ja, dan toerekenen
    - Bij bijzondere redenen dan ander: geen kansvergroting of eigen schuld, eigen kwetsbaarheid (6:101)

HOUTHOFF

Wij zijn Houthoff, een onafhankelijk full-service advocatenkantoor.
Wij hebben toonaangevende praktijken in onder andere Corporate/M&A,
Litigation & Arbitration, Real Estate en Restructuring & Insolvency.

LexMundi Member